

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

HARBIY TA'LIM MUASSASALARINING TA'LIM VA TARBIYA JARAYONIDA KLASTER-MODUL AHAMIYATI

Abdulloyev Amrillo Nasullayevich,

Buxoro davlat pedagogika instituti Harbiy ta'lim fakulteti boshlig'ining o'quv ishlar bo'yicha o'rinbosari dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada harbiy ta'lim muassasalari amaliy jismoniy tayyorgarlik fanini o'qitishda klaster-modulini qo'llash orqali bo'lajak mutaxassislarni jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bo'yicha adabiyotlar tahlil qilingan va olingan ma'lumotlar umumlashtirib keltirilgan.

Kalit so'zlar: Harbiy ta'lim, klaster, modul, didaktika, Klinsted, avtonom, tashkiliy-metodologik.

ЗНАЧЕНИЕ КЛАСТЕРА-МОДУЛЯ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВОЕННО-УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

Абдуллоев Амрилло Насуллаевич,

доц. Заместитель по учебным делам факультета военного образования
Бухарского государственного педагогического института

Аннотация: В данной статье проанализирована литература по совершенствованию методики развития физической подготовленности будущих специалистов с использованием кластера-модуля в обучении практической физической подготовке в военно-учебных заведениях и обобщены полученные данные.

Ключевые слова: Военное образование, кластер, модуль, дидактика, Клинстед, автономный, организационно-методический.

THE SIGNIFICANCE OF THE CLUSTER-MODULE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abdulloev Amrillo Nasullayevich,

dots. - deputy for educational affairs of the faculty of military, education Bukhara State
Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the literature on improving the methodology for developing the physical fitness of future specialists using a cluster-module in teaching practical physical training in military educational institutions and summarizes the data obtained.

Keywords: Military education, cluster, module, didactics, Klinstead, autonomous, organizational and methodological.

Dunyoda ta'lim taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi va barqaror rivojlanish maqsadlariga yetkazuvchi muhim omil sifatida qaraladi, ta'limni takomillashtirish va uni sifatini tashkil qilish, ta'lim oluvchilarga kafolatlangan bilim berish mexanizmlarni o'quv-mashg'ulotlar jarayoniga joriy qilish ustivor yo'nalishlarda biri hisoblanadi. Yetakchi ta'lim muassasalari tomonidan bo'lajak kadrlarni o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish yuzasida ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilmoqda.

Respublikamiz Harbiy oliy ta'lim muassasalari uchun turli xil darajada jismoniy tayyorgarlikka ega bo'lgan talabalar son miqdori ortishi xos xususiyatdir. Ko'pgina talabalar standart o'quv dasturlarida nazarda tutilgan yuklamalarni bajarishga to'liq xolatda tayyor hisoblanmaydi. Bu ko'rinishdagi talabalar tomonidan mashg'ulotlar rejimlari doirasida tuzib chiqilgan o'quv-mashg'ulotlari dasturlarini bajarish qiyin. Bu xolat sezilarli miqdordagi talabalarning jismoniy tayyorgarligi va ular tomonidan bajariluvchi me'yoriy testlar o'rtasidagi nomuvofiqlik hisoblanadi. Mazkur xolat turli xil darajada jismoniy rivojlanish va tayyorgarlikka ega bo'lgan talabalarni harakat tayyorgarligini takomillashtirishga yangi vosita va uslublarni ishlab chiqish talabini yuzaga chiqarmoqda.

Y.I.Yevseyev, I.G. Zaxarova, A.I. Fyodorov, O.K.Filatov, J.K.Xolodov va boshqalar o'zlarining ilmiy ishlarida oliy ta'lim muassasalarida talabalarning jismoniy tayyorgarligi holatini baholash va nazorat qilishda klaster modulining didaktik tuzilishi va ahamiyatini yoritib o'tganlar.

A.G.Furmanov, G.I.Xozyainov, V.S.Cherepanov tadqiqotlarida odam organizmini sog'lomlashtirish jismoniy rivojlantirish va sog'lom turmush tarzining qaror topishida jismoniy tarbiya va sportning sezilarli rol o'ynashi haqida ko'plab ma'lumotlar qayd qilingan. Shu bilan birgalikda, harbiy oliy ta'lim muassasalarida turli xil darajada bilimga va jismoniy tayyorgarlikka ega bo'lgan talabalarni mutaxassislik fanlari bo'yicha o'qitish o'quv dasturlarini bajarishning haqiqiy xolatini tavsiflab beruvchi ma'lumotlar deyarli mavjud emasligi qayd qilinadi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, harbiy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning

mutaxassislik fanlari o'quv sohasi orqali jismoniy tarbiya va sportni o'zlashtirish jarayoni davomida ularning jismoniy tayyorgarlik darajasini aniqlashtirish, shuningdek talabalarni salomatligidagi salbiy o'zgarishlar darajasi bilan muvofiqlikda jismoniy tarbiyalash bo'yicha manzilga yo'naltirilgan, aniq maqsadni ko'zda tutuvchi dasturlarning mavjud emasligini ochib berish amalga oshiriladi. Tabaqali jismoniy tarbiya ta'limidan samarali foydalanish imkonini beruvchi uslubiy yondoshuvlardan biri – bu klaster – modul uslubi hisoblanadi.

Bugungi kunda ta'lim tizimini standartlashtirish ta'lim standarti talabiga tegishli ishchi o'quv dasturini to'plash mazmunini nazarda tutadi, talabalarda kompetentlikni shakllantirish jarayoni talablariga mos test topshiriqlarini tuzadi, ularning shaxsiy o'quv rejasini amalga ishishini ishonchli tarzda amalga oshiradi, shuningdek bitiruvchilarning ijtimoiy – iqtisodiy doiradagi yutuqlarga erishishni nazarda tutadi.

Klaster-modul ta'limotini o'rganish turli tadqiqotchilarda turli maqsadlarda qiziqish uyg'otmoqda. Masalan Golshmid, Rassellar o'quvchilarni o'ziga mos bo'lgan qulay usulda o'rganishga intilishiga e'tibor qaratgan bo'lsa, Klinsted, Kurxlar o'quvchilarning o'zlarini kuchli va kuchsiz tomonini aniqlashga ular o'zlarini mashq qilishiga e'tibor qaratgan, shuningdek Gareyev, Durko, Kulikovlar ta'lim shakli va usullarini birlashtirishga e'tibor qaratmoqda.

Klaster-modul ta'limoti Yusyavichene va uning o'quvchilari tadqiqotlariga asosan 1980- yillarning oxirida yaratilgan. Ushbu tadqiqot mualliflari klaster-modul ta'limoti shaxsni shakllantirishda qulay shart-sharoitlar yaratishni shaxsning shaxsiy ehtiyojlarini uning bazaviy tayyorgarligiga tayangan holda o'quv-ko'nikma faoliyatini shaxsiy o'quv dasturi asosida o'rganishni maqsad qilib olgan. Bu klaster-modul ta'limi boshqa ta'lim konsepsiyalari va nazariyalariga qaraganda qulay ekanidan darak beradi.

Zamonaviy klaster-modul ta'limotining nazariy tahlili uning quyidagi xususiyatlarini ajratib berdi:

- klaster-modul ta'limoti klaster-modul va klaster-modul dasturida didaktik tizimni va ko'rinishni ta'minlab beradi;

- klaster-modul ta'limi ta'lim mazmunini tuzilishini nazariy materialning bayonini, o'quv jarayonida uslubiy material va bilim egallashni nazorat qilishni va baho tizimini asoslab beradi;

-klaster-modul ta'limoti o'quvchilarning shaxsiy imkoniyatlarini va talablarini o'quv jarayoniga tadbiq etishda ta'lim variatsiyasini ko'rib chiqadi.

Klaster-modul ta'limining bu xususiyatlari uning yuqori texnologiyasini quyidagicha aniqlab beradi:

Ta'lim mazmunining tuzilishi;

Klaster-modul dasturi shakllarida didaktik tizimning barcha elementlarini ketma ketlikdagi ko'rinishi;

Tashkiliy uslubiy birlikning variativ tuzilishi.

Shunday qilib, klaster-modul ta'limini umumlashtirilgan tahlili natijasida biz uni ongli ravishda ta'lim olish prinsipi va faoliyat yondashuviga asoslangan yuqori texnologiyali ta'lim tizimi ekanligini tushunib yetamiz.

Klaster-modul ta'limi tadqiqotchi olimlarning turli fikr va mulohazalariga qaramay, bir narsa aniq - klaster-modul ta'limining asosiy maqsadi – ta'lim muassasalari mazmuni bilan birgalikda ta'limni tashkil etilishi bilan bog'liq bo'lgan, «Hozirgi vaqtdagi insonning mavjud ehtiyojlarini qondirilishini kafolatlaydigan», moslashuvchan ta'lim tuzilishlarini ishlab chiqishdir.

Klaster-modul tushunchasi klaster-modul ta'limi nazariyasining asosiy tushunchasi hisoblanadi. Klaster-modul ta'limining tuzilishiga oid tushunchalar bugungi kunga kelib yetarlicha o'rganilganiga qaramay, hali ham klaster-modul va uning tuzilish texnologiyasi, ta'limni tashkil etish shakli va metodlariga oid turli xil yondashuvlar mavjud.

Klaster-modulning vujudga kelishini xronologik tartibda ko'rib chiqamiz hamda taxlil qilamiz.

M. Goldshmidning fikriga ko'ra, klaster-modul - talabalarga muayyan belgilangan maqsadlarga yetishishga yordam berishga mo'ljallangan, bir qancha o'quv faoliyati turlarining rejalashtirilgan mustaqil birligidir (1972 y.).

Dj.Rassell klaster-modul ta'limini faoliyatida ishtirok etuvchilar tomonidan o'rnatilgan va o'quv materiallarining konseptual birligini o'z ichiga olgan o'quv paketi sifatida e'tirof etadi.

G.Ouyens klaster-modulni pedagog, talaba, o'qituvchi va o'rganuvchi o'rtasidagi munosabatni ta'minlab beradigan, o'quv va ta'lim olishda yordam berish uchun mo'ljallangan materiallarni o'z ichiga oladigan yopiq kompleks sifatida tushunadi.

1982-yilda bo'lib o'tgan YUNESKO konferensiyasining hisobotida, klaster-modul shaxsiy intilish bilan mashqlarni izchil hamda qat'iy o'rganish yo'li orqali bir yoki bir guruh bilimni qo'lga kiritish uchun individual yoki guruh bo'lib o'rganishga mo'ljallangan ta'lim jamlanmasi sifatida e'tirof etiladi.

Tadqiqotchilar V.M.Gareyev, S.I.Kulikov va YE.M.Durkolarning fikricha, "klaster-modul - o'quv kursi va ilmiy-tehnika muammolarining umumiy mazmunini tashkil etuvchi, har xil turdagi va shakllardagi ta'lim integratsiyasidan tashkil topgandir".

P.Yusyavichene klaster-modul ta'lim materiallarining mantiqiy to'liq birligidan, shu jumladan, didaktik maqsadlarga erishish uchun harakat va yo'l-yo'riq dasturlardan tashkil topgan ma'lumotlar jamlanmasi deya tarifi beradi.

V.V. Karpov va M.I. Katxanov klaster-modulni quyidagicha tariflaganlar klaster-modul – bu

tashkiliy-metodologik o'quv materialining tizimlararo tuzilishidir.

S.Y. Batishev "klaster-modul – jamlanmaning bir qismi bo'lib, qaysiki, muayyan aniq ishni bajarish uchun zarur bo'ladigan dastlabki nazariy va amaliy bilimlarni egallashga xizmat qiladigan o'quv materiallarining hajmidir" deb o'z ishlarida keltirgan.

Shubhasiz, klaster-modul tushunchasi atrofidagi bahslar muayyan prinsipial asosga ega emas. Ammo psixologlar ushbu savolni ochib bermoqda. Mashhur psixolog K.Y. Vazina klaster-modulni dunyoning tizimli namoyon bo'lishining vositasi sifatida e'tirof etadi. Bu psixologning nuqtayi nazariga ko'ra, klaster-modul – bu o'z-o'zini rivojlantirishning usuli yoki dozasidir.

Dunyo tizimlarining tugallanmas munosabatidir, demak, insonning cheksiz o'z-o'zini rivojlanishini anglatadi. Faqatgina tizim kabi real dunyoning rivojlanish mohiyatini tushunish orqaligina uning real dunyoda namoyon bo'lish variantlarini anglab olish mumkin. Bu esa to'g'ri va faol harakat qilishni anglatadi. Bu holda, klaster-modul ta'limining muammosi umumiy va individual fikrlash faoliyati tizimining ham muammosidir, normativ (qonunda ko'rsatilgan) faoliyat usullarini vujudga keltiradi. Har bir talaba uning ichki maqsadlari mohiyatini xar tomonlama o'rganadi. Jamoaviy fikrlash faoliyatidagi individual anglash natijasida tizimli tarkibga nisbatan turli-xil shartlar tashkil topadi. Shunday qilib, "klaster-modul insonlar o'rtasida axborot almashinuvini tashkil etish va amalga oshirish usullaridan biri sifatida namoyon bo'ladi".

Klaster-modulga oid ko'p ta'riflar mavjudligiga qaramay ularning hammasini, bizning fikrimizcha, quyidagi uch jihatga qarab tizimlashtirishimiz mumkin:

- klaster-modul o'quv intizomlarining o'zida ifodalovchi, kvalifikatsiya xarakteristikasiga javob beruvchi mutaxassislik bo'yicha davlat o'quv rejasining birligi sifatida;

- klaster-modul muayyan mutaxassislikka ega bo'lish uchun zarur bo'ladigan turli xil o'quv intizomlarining jamlanmasini tashkil etuvchi tashkiliy-metodologik fanlararo tuzulishdir va bu o'quv jarayonida fanlararo aloqani ta'minlaydi;

- klaster-modul bir o'quv intizomi doirasidagi tashkiliy-metodologik tarkibiy birlik sifatida.

Bizning izohimiz esa klaster-modulga nisbatan berilgan uchinchi yondashuv negizida hisoblanadi.

Klaster-modul negizi bizo'z ichiga didaktik maqsadlarni, mantiqiy tugallangan o'quv materiallarining birligi (ichkipredmetlar va fanlararo aloqalardan tashkil topgan), metodologik yo'l-yo'riq (didaktik materiallardan tashkil topgan) va nazorat qilish tizimini olgan holda avtonom tashkiliy-metodologik o'quv intizomi tuzilishini tushunamiz.

Klaster-modul kichik guruhlarda ishlash uchun mustaqil ta'lim olish uchun asos bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, ular o'rta qatlam rahbarlari tomonidan xodimlarni yangi rollarga, lavozimlarga va majburiyatlarga tayyorlash davomida mashg'ulotlar olib borishda foydalanilishlari mumkin.

Ta'lim jarayonini tashkil etish asosi sifatida klaster-modulli yondashuv.

Ta'limga klaster-modulli yondashuv bilim faoliyatini boshqarish usullari va o'qitish tarkibini, maqsadlarini o'zgartirishni talab etadi. Shu bilan birgalikda bir qancha didaktik kategoriyalar bo'yicha yondashuvlardan kelib chiqqan holda klaster-modul ta'limini analiz qilamiz.

Ta'limning maqsadi ta'lim-tarbiya jarayonining tarkibiy qismlarini yagona tizimga bog'lovchi didaktik kategoriyalarning asosi hisoblanadi. Maqsadlar mutaxassisni tayyorlashda hamma tizimlarning umumiy maqsadga yo'naltirilganligini aniqlaydi. Maqsadlarning muammosi pedagogika uchun eng muhim narsa bo'lishiga qaramay, uning izohlanishida har doim turli xil fikrlar mavjud bo'lgan. Ba'zi mualliflar ta'limning maqsadini kutilgan natija sifatida e'tirof etishadi. V. Okonning fikricha, "maqsad" tushunchasi "natija" tushunchasiga qaraganda kengroqdir, chunki unatijaga erishish yo'nalishlarini ham aniqlab beradi. Bundan tashqari, ushbu muallifning fikriga ko'ra, maqsadlar orasida shunday maqsadlar borki, bularshaxsiy fazilatlarini shakllantirishga ham qaratilgan bo'ladi.

Amaliyotda ta'lim maqsadlari ko'pincha o'qituvchining faoliyat maqsadlari bilan yoki programma materiallari tarkibi bilan almashtirilgan holda qo'llaniladi.

Zamonaviy psixolo - pedagogik adabiyotlarda "maqsadlar taksonomiyasi" tushunchasi qo'llaniladi. Yunonchadan olingan "taksonomiya" so'zi: "taxis" - tartibli joylashuv, «nomos» – qonun degani. Shuning uchun, biz «taksonomiya maqsadlari» negizida muayyan belgilarga asosan maqsadlarni tizimlashtirish va klassifikatsiyalashni tushunamiz.

Pedagogik faoliyatda maqsadlarni tizimlashtirish uchun qonuniylikni izlash har doim pedagog va psixologlarni diqqatini o'ziga jalb qilgan. Pedagogik taksonomiyalardan dastlabkisi – "o'quv maqsadlari taksonomiyasi" – amerikalik olim B. Blum va uning izdoshlari tomonidan ishlab chiqilganidir. Keyinchalik "Dj. P. Gilford taksonomiyasi" vujudga keldi.

Umumiy qabul qilingan yondashuvlar bo'lishiga qaramay ta'lim maqsadlari taksonomiyasi hali mavjud emas. Pedagogik adabiyotlarda didaktik maqsadlarni ikki yo'nalish asosida klassifikatsiya qilish ko'rsatib o'tilgan: darajasiga qarab (umumpedagogik, predmetli, operativ) va didaktik vazifalariga qarab (bilim va operatsion).

Xulosa qilib aytganda ta'limning mazmunini tanlash muammosidan so'ng ushbu mazmunning tarkibiy tuzilishi muammosi yuzaga keladi. Bu, ayniqsa, klaster-modulli ta'lim uchun muhimdir. Chunki u avtonom klaster-moduldagi ta'lim mazmuni bir kalit sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

"Кластерно-модульный метод как современная тенденция совершенствования в тузилише урока по физической культуре для студентов с марталичным уровнем физической подготовленности" Танибердиев А. А., Танибердиев А. А. // Молодой ученый. - 2016. - №61. - С. 1555-1558.

Рудинский И.Д. Основы формально-тузилишого моделирования систем обучения и автоматизации педагогического тестирования знаний. М.: Горячая линия - Телеком, 2004.

Железняк Ю.Д. Подготовка специалистов по физической культуре и спорту в системе педагогического обмартаования // Теория и практика физической культуры. - 2002. - № 5. - С. 47-53.

Юров Ю.Н. Интегральный подход в использовании информационных оздоровительных технологий при кластерно-модульном методе обучения в системе физического воспитания студентов с ослабленным здоровьем. // «ВЕСТНИК ТГУ» Серия: естественные и технические науки. Том.11, 2006 - №4-С. 500.